

Srtis Verk'erë

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Ashough Shahnazar (18..-1915). Srtis Verk'erë. 191..

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

*La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.

*La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service.

Cliquer [ici](#) pour accéder aux tarifs et à la licence

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

*des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.

*des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter reutilisation@bnf.fr.

ԵՅԳՂԵ

ԱՇՈՒՂ-ՇԱՀՆԱԶԱՐ

ՍՐՏԻՍ ՎԵՐՔԵՐԸ

Ազի նիչեւ արձակումից
Թող ալ լուէ մեր բերան
Տանք իրաւունք մեր գրչին
Ստեղծի հայի ապագան

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բ. ՍԱԳՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Գուրչուհու խանութիւ 7, ՂԱԼԱԹԻԱ

Ձ Օ Ն

Նվիրում եմ գոֆոյկա յարգելի

Պ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆՑԻՆ

Իբր յիշատակ անմոռանալի բարեկամութեան

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ

Մանկավ. Ուսուց.

ԱՇՈՒՂ Մ. ՇԱՀՆԱԶԱՐ

2008-129459

ԱՇՈՒՂ Մ. ՇԱՀՆԱԶԱՐ

ՆՈՒԷՐ ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Գտնւում եմ մէկ սոսկ անտառի միջում .

Զբօսնում եմ արօտներում ու ինքս ինձ մտածում .

Տէր Աստուած ես ի՞նչ գործ ունիմ այս անտառներում

Խօս խելադար չեմ, կամ թէ որի՞ն եմ փնտրում .

Յանկարձ կացինի ձայնէ ականջովս ընկնում ,

Գնում եմ ես սոսկ դիչերէ դողդողում եմ ու խորհում .

Մօտենում եմ մէկ ուրվական եմ տեսնում, այդ ուր-
ուականը

Իւր հրաշալի պատկերքով - մէկ հրեշտակի էր նմանում .

Սոսկալով ես մօտենում եմ հարցնում . աղաչելով պա-
ղատում եմ

Ու զմայլւած նրա վերայ եմ նայում .

Ի՛մ սիրելի, ի՛մ հրեշտակ, ասա՛ ինձ, ո՞վ ես, եւ կամ
ո՞ր տեղից

Եկար, և կամ այդ տախտակները կտրադում ես ո՞ւմ
համար :

Տխրեց օրիորդը, չափազանց յուզւեց, ևրկար

Մտածեց, ահուելի ձայնով ինձ պատասխանեց .

«Երիտասարդս, այդ տախտակները կտրատում եմ քեզ
համար

Սրանցից դադաղ պէտք է շինիմ քեզ համար »

Այս լսելով սարսափում եմ ու վախում.
Սորը անտառում մէկ տխուր երգի ձայն եմ լսում.
Մօտենում եմ մէկ մարմարեայ աւազան,
Որի մէջ նոյն օրիորդը լւացք էր անում ու տխուր երգում.
Մօտենում եմ ես երկիւղով ու նայում, միթէ նա՞ է
Եթէ՛ նա է, այստեղ ի՞նչ է լւանում.
Ասա՛ խնդրեմ, իմ հրշտա՛կ, ասա՛ ինձ, ո՞վ ես եւ
կամ ո՞ր տեղից
Եկար, եւ կամայս լւացքը լւանում ես ո՞ւմ համար :
«Երիտասա՛րդ, այս լւացքը լւանում եմ քե՛զ համար :
Սրանից պէտք է պատան կարեմ քեզ համար» :
Այս լսեցի, անբողջ մարմնով սարսեցի,
Մէկ ձայն լսեցի որ ասում էր . . .
«Երիտասա՛րդ, այս տեղերից հեռա՛ցի, շատ կախարդ է
այդ օրսօրդը, գեղեցիկ ու հմայիչ,
Զգուշացիր երիտասարդ սեւ աչքերն են կախարդիչ» .
Սոյս տուի ես այն տեղերից, վազում եմ խորը անտառի
միջից,
Երբ յիշում եմ այն օրիորդին, սարսափում եմ սեւ մահինց
Լսում եմ մէկ ձայն, սարօրինակ ձայն, գետին են քան-
դում,
Հողերը հանում միասին խօսում ու միշտ պափում.
Իէպ այն ձայնը ես մօտեցայ կամացով, գու՛լի շուրջը
հաւաքուած էին նստած էին երկուսով .
Ասէ՛ք խնդրեմ, ի՛մ սիրելիք ո՞վ էք դո՛ւք, և կամ
ո՞րտեղից եկաք, և կամ այդ փոսը դուք փորում էք
ո՞ւմ համար .
«Այս գու՛լը երի՛տասարդ պատրաստում ենք քեզ համար,
Այս գու՛լը պէտք է գերեզման լինի քեզ համար :
Ահա՛ լսիր մեզ, և ճանաչիր մեզ . երկու քոյր էինք,
Աշխար պըտտեցինք, ոչ մի երկրի մէջ ապրիլ չ՛կարցինք .

Հայաստան գալով այստեղ մնացինք, դարերից ի վեր
Այստեղ ենք ապրում, մտքեր պղտորում, հայրը որդւոց
հանում

Իրարու կոտորում, հիմայ այստեղ ենք, և այս կողմերում
Գերեզման փորում, ձեզի պէս մարդկանց մէջը գլորում,
Նթէ կը հաճիս գիտնալ, թէ մեր անունը ի՞նչ է կոչւում,
Հայաստանում մեզ քոյրերիս կոչում են «ԱՆՄԻԱԲԱՆՈՒ-
ԹԻԻՆ» :

Այս ասացին, ինձ բռնեցին, ձեռք ու ոտքս կապելով,
Ինձի փոսը ձգեցին, երբ արթնցայ ու հարցրի, ինձ երազ
էր — ասացին :

ԱՐԵԱՆ ԵՐԱԿԻՐ 11

Կար մի խեղճ աշխարհ, մի արեան աշխարհ,
Որի երկինքն էր մթնանց, խաւարանձ,
Նւ որի կրցքից բխում էր վշտահար,
Արեան արցունքի գետեր սրնիտաց :

Կար մի խեղճ աշխարհ, որի զաւակներ
Այս, չէին ապրում, այլ հիծո՞ւմ, անքո՞ւմ,
Որոնց ոտքերին՝ ծանր շղթաներ, ալօս էր
Զգում, արիւնով ներկում :

Այն տեղ կար միայն մի գեղեցկութիւն
Այն էր խեղճ մարդկանց յստակ մուք արեան,
Այն տեղ միայն մի օրէնք էր իշխում
Սրի ու թրի թալանի շրջան . . . :

Այն տեղ լծում էին անասունի տեղ
Խեղճ թշուառ մարդկանց իրենց սայլերին ,
Այն տեղ էր իշխում վայրենին ուժեղ ,
Իր կտրուկ թրով թշուառի գլխին :

Այն տեղ էր մարդկանց սև սպանտանոց ,
Մարդը մորթւում էր ժանդ մարդու ձեռքով ,
Մօր կրցքին փարնած մանուկն անխօս ,
Իր մօր հետ կիսում լոկ մի հարուածով :

Այն տեղ որոտնէր թնդում սաստկագին ,
Արիւն , կայծակներ , սաստիկ շչելով ,
Աւեր էր թողնում . . . սև բիթ ուժերէն
Երկինքը մթնում թանձր խահարով :

Այն տեղ քարե՛րը լալիս էին միշտ ,
Արիւն ձով երկրէն , երկինքը մթնաց ,
Երգում մրմուռը ազգին հոգնավիշտ ,
Արտասւում էին մարդկանց հետ գրկւած :

Կար մի խեղճ աշխարհ , մի արեան աշխարհ .
Որը լափւում էր դայլերի բերնում ,
Շղթաների տակ տանջւում շարահար ,
Սգնեցէք մարդիկ , օգնեցէք կանչում :

Այդ մարդիկնէին իմ խեղճ եղբայրներ ,
Հայութեան որդիք , ծով թշւարութեան ,
Նորանց տանջողներ , գաղան մարդիկներ ,
Արեան երկիրներ , իմ խեղճ Հայաստան :

ՍՈՍԿԱԼԻ ԳԻՃԵՐ . . .

Մուժը գիշեր էր, սարսափում եմ ես .
Սարսափում եմ ես երկիւղից դողում .
Ռ՞վ ազատեց ինձ Աստուած . մտածում եմ ես
Նա՛, նա՛, որին անուէր գիտնալ Ձեզի եմ թողում :

Սոսկալի երազ . . .

Իս ինձ գտնում եմ ծովի յատակում ,
Ծովը մռայլ էր , մո՛ւթ , և անկշտում ալիքները
Ինձ-դէպ անդունդ էր նետում :

Չգիտեմ ո՞վ էր . մէկ ուժ ներշնչեց ,
Եւ ծովի ափից բարձրաձայն կանչեց .
«Սորտակուհի դու ծո՞վ խաղաղ չլինես
Եթէ դու այդ թեղճ Իգիթին խեղդես» :

Կատաղի ծովը յանկարծ փրփրեց ,
Ալիքները դէպ այն ձայնը նետեց ,
«Քաջացիր , Իգի՛թ , կեանքն էլ մէկ ծով է
Եթէ կարող ես դու քեզ ալաատ :

Օ՛րցուրտ է , պիտ մեռնիմ ես ծովի խորքերում ,
Ծովի յատակից դալիս էր մէկ ձայն այսպէս ասում ,
Քաջացիր , Իգի՛թ , անցեալդ գիտե՛մ , արեան դաշ-
տերում
Մահու սարսափ էր չէիր ընկճում , քաջի պէս կուռում :

Ըզգասոււնցայ ես , քաջելերւկայ , ինձ դուր նետեցի
Ծովի խորքերից , քաջութեամբ ծովի կուրցքը ճշեցի .

Մօտեցայ ասիին, և ի՞նչ եմ տեսնում, ըստաւոր
մարդկանց
Խուռը բազմութիւն, ծովի ասիերից հեռադիտակով
ինձ էին նայում:

Բազմութեան միջից մէկը դուրս եկաւ,
Վստահ քայլերով ինձի մօտեցաւ,
Ձեռքդ տո՛ւր, Իգի՛թ. ձեռքիցս բռնեց,
Առանց վտանգի ինձի ասի հանեց:

Մութը գիշեր է, սոսկում եմ վախում,
Արթնել եմ նստել երկիւղից դողում.
Եթէ հարցանէք այդ քան տանջանքից քեզ ով աղաանց,
Ես կ'ասեմ նա՛, որին բոլորդ էիք սպասում,
Որի անունը Սահմանադրութիւն է կոչում:

ՏԱՐԵՄՈՒՏԻ ԵՐԵԿՈՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Նաեւ Մուրաթիւն

Մութն էր. խորին լռութիւն էր տիրում, անշուք տան
մէջ նստած էր մէկ կին, ու ինքն իրեն մտածում:
Ո՛ւր գնաց նա՛, ո՛ւր է արդեօ՛ք, ո՛վ սպանից, սրտիցս
անընդհատ արիւնն է ժայթքում.

Մայրական կակիծը, ծնողական ցաւը, առանց զգալու
Սարեր է շրջում ու ինձ չէ յիշում.

Անիծւիս Գալօ՛ տունդ քանդուի, քո մայրն ու կինն էլ ինձ
Պէս սև կապի, քեզի ապասի.

Եկար գնացիր, տո՛ւնս քանդեցիր, իմ մին ու ճարիօ
գլխահան արիր, ինձնից զրկեցիր, յափշտակեցիր.

Հսո՛ւմ եմ, լսո՛ւմ, արեան աշխատում տներ են քանդում,
օջախներ պղծում, իրար մորթոտում:

Ա՛խ իմ որդուս էլ այնտեղ են ասրել, իմ տունս քանդել,
Սպանել տուել, ես չեմ իմացել.

Ահա ամեն տուն Մնունդ են տօնում, իմ խեղճ խրճիթում
չարքերնուն նստել որոգայթ լարում:

Անէծքի կոյտեր էր որ թափւում էին մայրական կուրծքից,
Անկեղծ բերանից, վիրաւոր սրտից.

Գալօն ֆիտայ էր, գիւղերն էր շրջում, մարդ էր հաւա-
քում, այնտեղ ուղարկում.

Այն խեղճ ծնողի տունն էլ էր եկել, տղային տեսել,
դժխահան արել, այնտեղ ուղարկել.

Որդեկորոյս մայրը, մինակ մնացած, որդուն էր սպա-
սում ու միշտ անէծքի կոյտեր էր թափում:

Ամեն կողմերում խորը լռութիւն. Մայրը լսում է որ
դուռն են թակում, ու իրեն կանչում:

«Ո՞վ էք, ասէ՛ք ինձ, այս կէս գիշերին իմ դուռն էք
թակում, էլ ի՞նչ էք թողել, ո՞րին էք փնտրում.

Տունս քանդեցիք, մարալիս տարիք, խորտակւած սրտիս
մէջ նոր վէրք բացեցիք,

Անբախտ մայր մի եմ, մայր որդեկորոյս, սպասում եմ
նրան ողբում եմ անյոյս:»

«Ես եմ մայր, դուռը բաց արա՛, շատ ցուրտ է դուրսը,
չրտաման եղայ:»

Դուռը բացւեցաւ, ներս մտաւ մէկը, սպառազինւած,
մահուղեր հրացանի ձեռքումը բռնած.

Մայրը կարծելով որ իր որդին է, բռնում է մարդուն
կուրծքին է սեղմում, մայրական ջերմ համբոյրներ
դրօշմում.

Եւ մէկ էլ յանկարծ կուրծքից շարտում, բարկացած սրբ-
տով հետ հետ է դնում ու պատին կանում :

Վիրաւոր առիւծի պէս աչքերը հառում, մայրական կուրց-
քից անէծքներ թափում :

«Ասա՛ ինձ, անգո՛ւթ, ասա՛, ո՞վ ես ո՞վ, երանի այս իմ
վրէժխնդիր ձեռքով

Քո այդ շարանենդ սիրտը կտրատիմ, գուցէ այդպիսով ես
հանգիստ կի լինեմ :»

«Մարէ՛, ների՛ր ինձ, քո խեղճ Գալօն եմ, անարկ բռնա-
պետի ձեռքէն փախած եմ, այստեղ եկած եմ .

Մա՛րէ, դո՛ւրս նայիր, էսկեարը քիւրտը, շրջապատել են
մեր խեղճ խղճիթը .

Մեր դիւղը քանդեցին վերան արեցին, խեղճ ֆէտայնե-
րիս բռնել հաճեցին ,

Ես աղատեցայ Ձեր սունը եկայ, ի սէր քո որդու ինձ մէկ
ճար արա՛ ,

Հիմայ այստեղից որ ես աղատեիմ, կգնամ նորից վրէժս
կը լուծեմ :»

«Դո՛ւրս, դուրս այստեղից, ան Աստուած անխիղճ դու
ունրագործ ես և ոչ թէ կտրիճ ,

Կտրիճ երիտասարդը խոյս չի տայ կոււից, նա չի վախե-
նայ մահու սարսափից .

Դու խարերայ ես, հեռացի՛ր, դնա՛յ, թո՛ղ որ իմ սիրտս
էլ անխուով մնայ .

Ասա՛ ինձ, ասա, որտե՛ղ է ընկել, ո՞ր քարի տակ ին
տնքում յառաջում, իր մօրը կանջում .

Ասա՛ ինձ, ասա, անգլլթ արարած, ո՞րտեղ է ընկած նա
վիրաւորւած, խօսի՛ր ան Աստուած .

Խորտակելի՛ր երկի՛ր, վառելիք քու զարծիք, թող ես
փայլինիմ դժոխքի բերնին.

Էլ ի՞նչ երեսով իմ տունը եկար, քար ու քանդ անելո՞ւ,
Էլ ի՞նչ անելու.

Եթէ ես քեզ իմ ձեռքով մորթեմ, արիւնդ խմեմ, այն
ժամանակ միայն ես հանգիստ կը լինեմ :

«Մարէ՛, կաղաչե՛մ, քո որդու սիրո՞յն, կգան կը բռնեն
ու անմեղ տեղը ինձ կը չարչարեն.

Մարէ՛, դո՛ւրս նայիր, երկինքն ալ անդուժ, կրակ է
թափում Հայերի գլխին, Հայի օջախին.

Մարէ՛, խղճայ ինձ, արիւն է հոսում ամեն տներում մահ
ու սարսափ է ամէն կողմերում

Մարէ՛, չես լսո՞մ, դէ՛հ մնաս բարեա՛ւ, թող ինձ սպան-
են, իմ մայրս ու կինս էլ քեզ պէս սև կապեն ճամբաս
սպասեն :

Խռոված մարգարէն հրացանը առաւ, ու դուռը բացաւ,
գնալ ցանկացաւ.

Մայրը սթափւեց, ձեռքիցը թռնեց, զայրացած սրտով նո-
րից հետ բերեց, ու դուռը փակեց.

«Ո՛ւր, անգո՞ւժ, էլ ո՛ւր ես գնում, վիրաւոր սիրաս նո-
րից խորտակում, վէրքեր ես բանում.

«Ի ու եկար այստեղ որ քեզ պահպանեմ, որդուս փա-
փաքը ես քեզնից առնեմ :»

Մէկ ակնթարթում ծալքերը քանդեց, իւր հագուստներից
մէկ հագուստ հանեց նրան հաղցրեց.

Անկողին փռեց, մէջը պարկեցրեց, ինչպէս մէկ հիւանդ
հոգեւարքի մէջ, ու մօտը նստեց,

Ողբում էր մայրը, մազերը փետում, իւր կուրցքը ծե-
ծում, թշնամու էլ լինին անէծքներ թափում.
Մի քանի վայրկեան դեռ նոր էր անցած, որ ներս են
թափւում տունը խուզարկում աւերակ անում:

«Ասա՛ մեզ, ասա՛, պառաւ անօրէն, ո՞ւր դրիք նրան,
ո՞րտեղ պահեցիք Ֆետայ Գալօյին»:

Անտրտունջ մայրը, աղերսում էր խնդրում, անգութ
քիւրտ բէգի ոտքերին փարում, ու այսպէս ասում.

«Խնայեցէ՛ք ինձ, ես անբախտ կին եմ, որտուս կորցրած
տարաբախտ մայր եմ.

Ես չեմ ճանաչում ո՛չ մէկ Գալօյի, հարսս պառկած է մէջ
հոգևարքի,

Ի սէր Աստուծոյ շատ մէք գողգողայ, թողէ՛ք որ խեղ-
ճը հանգիստ հոգի տայ»:

Քիւրդերը զգացին, տարաբախտ կնոջ վերայ խղճացին,
հայհոյանք թափելով ելան գնացին:

Մահեան սարսափն էր թագաւորում, սոսկումն էր հսկում
ամէն կողմերում.

Հայ վաթամների փլատակերում, բայդուշն էր նստած, եր-
գում զմայլում.

Կուսինն էլ վախեցած, ամպերի մէջ էր պահւում, ու
գաղտնագողի գլուխը հանում.

Կուսը բացւեցաւ. քանդւած գիւղի փլատակներում, մար-
դիկ էին շրջում, ու նոր տարին աւետում:

(Դպրոցական մեծախօսուրիւն)

Գ Է Ո Ր Գ Զ Ա Ի Ո Ւ Շ Ի Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի Ն

Նուէր՝ Ա. ԱԶԱՐՈՆԵՅԵԱՆԻ

Դեռ մոռացութեան ամօթը ճակտիս, և վրէժի զայրոյթը
կուրցքիս, ուխտի եմ գնում.

Լեռ ու դաշտ, սար ու քար, անհուն ծով, առանց նա-
յելու առաջ եմ գնում.

Փնտրում եմ, փնտրում հողա թմբերը, իրար եմ խառնում
էլի չեմ գտնում.

Արտասուքս աչքերիս, վրէժը սրտիս, գոռում եմ գոչում
նորից հարցնում.

Դա՛շտ, ասա՛ ինձ ա՛նգո՛ւթ, ո՛ւր դրիք նրանց, գոնէ
խղճայ ինձ, տեղը ցոյց տուր ինձ.

Դաշտը չի խօսում, լո՛ւռ, մո՛ւնջ, զէփիւռնէ նրան միայն
վրդովում, անընդատ վրզզում.

Առաջ եմ գնում սիրտս վրդոված, ճշում իմ գոռում,
հարցնում խնդրում.

Խօսիր դա՛շտ, արիւնտու վա՛յր, դու տեսար այստեղ այն
անեղ մարդը, ո՛ւր դրիք ասա՛ Գէորգ Զաւուչը.

Լուռ է ամէն ինչ, գիշերը խաղաղ, դաշտերը մռայլ,
զէփիւրը անխաղ.

Առաջ եմ գնում ահա մեծ լեռը, արիւնտու լեռը, նայում
էր հպարա,

Ասա՛ ինձ, ասա՛, Գարայիսար լե՛ռ, անէծքի անո՛ւն ո՛ւր
դրիք նրան, այն մեծ հերոսին.

Լեռն էլ չի՛ խօսում, համրէ սէգ լեռը, լուսինն է նայում
հեկնութեամբ ժպտում :

Սարերի կուրցքից մէկ ձայն եմ լսում, մէկ ահուելի ձայն,
այդպէս էր ասում .

«ԼճՆԵ ԿԱՅ, ՈՒՍՏՈՒՄ, ԼճՆԵ, ԻՆՉ ԵՍ ԱՄՍՈՒՄ ԱՅՍ
ՂԻՐԻՄՆԵՐՈՒՄ, ՈՐԻՆ ԵՍ ՓՆԱՐՈՒՄ .

Շիրի՛մ : ԵՍ ՓՆԱՐՈՒՄ, ԿԵՆՁԳԻՐ ԳՆԱՅ, Ո՛՛՛ ՂԳՈՒՂ ՇԱՐԺԼԻՐ
ՈՒ ՄԻ ԿՈՒՍՈՒՄԻՐ .

ԴՈՒ ԱՐԺԷՍ ԱՐԴԵՕՔ ԱՅԳ ՂԻՐԻՄՆԵՐԻՆ, ՈՐ ՄԵՆՆԵՆ ԵՍ
ԾԱՆԿԱՆՈՒՄ ԱՅԴ ՄԱՐԴԻԿՆԵՐԻՆ .

ՀԵՐՈ՛Ս ԵՍ ՓՆԱՐՈՒՄ, Ո՛՛՛Ր Է՛ՐԻ ԿԱՅԱ ԱՅՍ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ
ԵՐԲ ՄԵՆՔ ՄՈՐԹԼՈՒՄ Է՛ԻՆՔ ԺԱՆՍ ՄԱՐԳՈՒ ձԵՆՔՈՒՄ .

ՔԱՂԿԱԾ ՈՒ ԾԱՐԱԼ ԹԱՓԻԱՌՈՒՄ Է՛ԻՆՔ, ԿՈՒՐԿՔՆԵՐԱ ՔԱՅ
ՄԱՐՍԻ ՂԱՂՏՈՒՄԸ ԿՈՍՈՐԼՈՒՄ Է՛ԻՆՔ :

ՓԱՄՓՈՒՂՏՈՆԵՐԱ ՎԵՐՉԱԿԱԾ, ԻՆՔՆԵՐԱ ՂԼԱՐԱԾ, ՕԳՆՈՒ
ՆՈՒԹԵԱՆ Է՛ԻՆՔ ԿԱՆՉՈՒՄ, ձԵՆՔԵՐ ԿՈՒԿԱՌՈՒՄ .

ՀԵՐՈ՛Ս ԵՍ ՓՆԱՐՈՒՄ, Ո՛՛՛ ՂԳՈՒՂ ՇԱՐԺԼԻՐ, ՂԱՅՐԱԿԱԿԱԾ
ԱՐՆԱՌՎ ՆԳՈՎՔ ԵՆ ԿԱՐԴՈՒՄ ԱՂԽԱՐԻՑԻ ԳՂԽԻՆ :

Ա՛՛՛, ԼՍԻ՛Ր ԱՐԱՆԿ, ԱՅՍ ՂԻՐԻՄՆԵՐՈՒՄ ԽՕՍՈՒՄ ԵՆ ԽՕՍՈՒՄ,
ՄԻՂՍ ՓԱՓՍՈՒՄ .

ՊԱՍՏՈՒՄ ԵՆ ՄԻՄԻԱՆԿ ԻՐԵՆԿ ԿԱԼԵՐԸ, ԹԷ ԻՆՉԱՅԵՍ ԸՆԿԱՆ
ՄԱՐՍԻ ՂԱՂՏՈՒՄԸ .

ԱՅՆԱՏԵ՛Ղ Է, ԱՅՆԱՏԵ՛Ղ, ՈՍՔԵՐԻՂ ՄԱԿՈՒՄ, ԱՅՆԱՏԵՂԷՆ ՆՐՆ
ՉՈՒՄ ՈՒ ՄԻՂՍ ՄՐԻՆՉՈՒՄ .

«ԱՆԷ՛ԾՔ ԹՉՆԱՄՈՒՆ, ՆԳՈ՛ՎՔ ԱՅՆ ՄԱՐԴՈՒՆ, ՈՎ ԿՐ ՄՈՒԱ
ՆԱՅ ԹՉՈՒԱՌ ՀԱՅ ԱՆՈՒՆ »

Սարսափեցայ ես, էլ ձայն չեմ լսում, դիչերը սոսկ է վախում եմ դողում:

Ո՞ւր եմ ես, միթէ այն արեան դաշտում, ուր երեկ միւս օր դետերի նման արի՞ւն էր հոսում:

Ծունկ եմ չոքում ես, ականջ եմ դնում այն հողաթըմբին, որ իւր ընկորը այսպէս էր ասում:

«Է՛նկե՛ր, լսո՞ւմ ե՛ս, ինչե՛ր են խօսում, ինչե՛ր են գոռում ամեն նաւակում, Բոսֆորի ակում:

Լսի՛ր, ի՛մ ընկեր, հուրիէթ են գոռում, հաւատա՞նք արդեօք էլ մեզ չե՞ն խափում, . . .

Ինձ զսպել չը կարցի, շիրիմը համբուրեցի, լալով աղերսով նրանց պատմեցի, իմ սիրտս բացի:

Ուրախութիւն Ձե՛զ, անմահ հերոսներ, էլ մեզ չեն խափում, մենք համերաշխ ենք ինքներս կենք գործում:

Հանգիստ թող լինի Ձեր ոսկորներին, վառք ու պատիւ Ձեզ Ձեր յիշատակին:

Ձեր արիան դնով հանգիստ ենք ապրում, չը մօռանալով միշտ Ձեզ կենք յիշում, միշտ Ձեզ կենք օրհնում:

Կուց շիրիմը, էլ ոչինչ չասեց, ինձ այնպէս թւեց թէ նա յառաչեց, անցեալը յիշեց:

Ինձ այնպէս թւաց թէ նա չեր մեռած, սպասում էր նա աչքերը հառած:

Երբ լսեց ինձնից յուսալի խօսքեր, էլ ձայն չ'հանեց, չ'սպասասխանեց:

Երկար մնացի այն արեան դաշտում, լուռ էին ամենը ու հանգիստ ննջում,

(Թատերական մեմախօսութիւն)

Հողաթումբ, լուռ ես, խօսիր ան Աստուած,
Աղիղ օրէ, Սա տանը մինակ եմ նստած,
Սկայ աւետում Ձեզ աղատ նոր տարին,
Հրճանքը, ուրախութիւնը, տարաբախտ Հային :

Հողաթումբից մէկ ձայն էր դալիս, այսպէս էր ասում .
«Մարօ՛ ջան, Մ՛րօ՛, հեռացիր, գնա՛յ,
Թող որ մեր սիրտն էլ անխռով մնայ,
Մենք շատ ուրախ ենք այս հողաթմբում :»

Մենք էլ ենք աօնում աղատ նոր տարին,
Բարիք դանկանում, քաջ ֆիդայներին .
Մարօ՛ ջան թող գնա՛յ, ու հանգիստ եղիր,
Բարեւներս տար, մեր ընկերներին հաղորդիր) :

Մարօն համբուրեց այն հողաթումբը,
Եւ երկու կաթիլ արտասուք թափեց,
Հետ գարձաւ դիւղ, եւ նրանց կողմից
Մեծ նոր տարին աւետեց :

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տեսե՛լ ես ը՛նկեր, ալեկոծումը ահեղ օվկեանի,
Ուր երկու ալիք շարժուն սարի պէս իրար են վազում .
Իրար են վազում փրփուրը բերնին յովաղի նման .
Ու յոխորտալով դարնւում, յուզւում,
Ը առիւմ, փշրւում աւազի նման :

Իսկ երբ անցնում է վրէժի բոպէն—յուզումը վայրի ,
Տեսն՞լ ես ինչպէս հանդատանում է հսկան ջրերի
Մեղմանում է նա , մանուկի նման ժպտում է ալիք
Ալիքի միջից մի երգ աննման , ծփալով մեղմիկ շոյում
ալիքին :

Հսն՞լ ես , ընկե՛ր , ըմբոստ երկնքում կոչը որոտի ,
Որ դղրդումէ որպէս մի պայթիւն մեծ թնդանօթի •
Տեսն՞լ ես ինչպէս ամպերի կուրցքին կայծակը զիկ-զակ :
Իւր նետնէ մխում փութկոտ շեշտագին ու անցնում աշ-
խարհք
Կամ ինչպէս փութով ծառս—ծառս է լինում , ցասկոտ
փոթորիկ :

Հսկայ ծառերին չոքէչոք անում դարձնում խաչալիք ,
Մինչ որ տեղում է հեղեղը վայրագ—և ինչպէս փրկանք
Ծանր երկունքից ազատում աշխարհք •
Բնութիւնը յաղթ ժպտում է հապա պայծառ արեգին ,
Որպէս պատասխան չար արհաւիրքին :

Հսն՞լ ես ընկե՛ր , ծննդականի ճիշը յուսահատ ,
Որ դալարելով արգանդի ցաւից պոռում անընդհատ •
Վիրաւոր ընկած այն էգ առիւծն է , այնպէս մռնչում ,
Երկունքի ժամին մեծ ազատութեանը , օգնութեան կան-
չում :

Կեանքի և մահու պայքարը մղող , այն մարդն է տանչ-
ւող :

Իսկ երբ համումէ յուսոյ բախտաւոր ժամը փրկաւէտ ,
Տեսն՞լ ես , ինչպէս այդ խորհրդաւոր վեհ պայթումից հետ
Մի վսեմ , խաղաղ մայրական ժպիտ , —դէմքը զարդարում :

Այդպէս պիտ լինի եւ այն վեհ ժամը յեղափոխութեան
Երբ որ կը բախէն իրար հակառակ երկու ախոյան .
Ալիքի նման պէտք է մահչան երկու հզօր ուժ,
Աշխարը ցնցեն, ու դարձնեն կործան, կարգերը վատ
ուժ :

Վայրագ հեղեղի, շանթ ու փոթորիկ տեղի պիտի տայ,
հեղեղ ցնծութեան . . .

Հեղեղի միջից մանուկը ծնի մեծ աղատութեան . . .

Ընկե՛ր, ի՛մ ընկեր, հեռու չէ օրը, այս օր չէ վաղը,
Նա պիտի լինի անխուսափելի . . .

Պատրաստւիր կուրցքով ընդունել նրան :

ՀԱՅ ԱԶԳԸ ԱՌ ԱՍՏԻԱԾ

Ա՛խ դու Աստուած Հայոց աղգին

Մինչ ե՛րբ լինիս մոռացող,

Նա իւր կեանքում երբէք քեզի

Ա՛հ, չէ եղել ուրացող :

Միթէ չկա՞յ այդ սրտումդ

Աստուածային գո՛ւթ խղճմտանք,

Որ չես ուզում սրբել հայի,

Այս դարեւոր չարչարան :

Մենք քո յո՛յսով այս քա՛նի դար,

Մեր տուները քանդեցինք

Մենք քո յոյսով այս քա՛նի դար

Մեր փառքերից զրկեցինք :

Յիմայ, արի, թէ կը հաճիս
Մեզ քով առաջնորդ եղիր,
Առաջնորդէ, ասպարէզ քեզ,
Մեզ զեկտար դու եղիր:

Մ Ե Ծ Ն Ե Ղ Ի Ն Ա Կ Ի Մ Տ Ք Ե Ր Ի Ց

Նուէր դպրոցականներին.

Եկ տո՛ւր, մայրիկ, իմ գրիչը,
Ժամանակ չէ ննջելու,
Ազատ մամուլը ինձ կը կոմսէ,
Ասպարէզ է գործելու:

Մի՛ մոռանար անուշ մայրիկ
Գրող մարդիք շատ շատ կան,
Գրիչը շինել են անարկ գործիք
Լուրջ գրողներ շատ քիչ կան:

Ասպարէզը Հայ մարդունն է
Ով որ ունի Հայի սիրտ,
Գա ասպարէզ, յաղթանակէ,
Լուրջ գրողն է քաջասիրտ:

Գրի՛չ, արի պատմիր մարդկանց,
Ռ՛վ էր Հայը... ո՛ր տեղից ծագում առաւ
Իւր ծագումից միչեւ յիմաց,
Ի՞նչ անցեալներ ունեցաւ:

Մինչեւ այս օր բռնակալը
Ջախջախեց մեր գրիչը
Այսուհետեւ պատմիր գրիչ,
Ի՞նչ կը լինի Հայի վիճակը:

Չար ատելութեան անարգ լծիտակ
Իսպառ ջնջւեցանք,
Միմեանց ձեռքից միշտ հալածական
Տիր ու ցան եղանք:

Գրչի հերոսը այսպէս է սատւմ
Իբրեւ նախատանք մեզ հանդիմանում .
«Մեծ թերութիւնը մեր համայն կեանքում,
Այն է որ չունենք ուսում գիտութիւն,
Եւ սուրբ միութիւն»:

ՄԻՆՉ ԵՐՔ ՀԱՄԲԵՐԵՆՔ

Բաւ է հայեր գլուխ ծռենք
Ժամանակ է գործելու,
Մեր կորցրած փառքը խլենք
Հայկեան ցեղին բաշխելու:

Քանի մէկ դար մնանք այսպէս
Անտուն, անտէր ան իշխան,
Մեր քաջարի դրօշովը
Մենք պիտ լինինք մեզ պաշտպան:

Թէև եւրոպ միշտ հաշւած է
Հայաստանը սեպհական
Բնական է սղեւտները
Շատ սխալներ կունենան:

Արդար ճիշեր արձակումից
Թող չլուէ մեր բերան,
Տանք իրաւունք մեր գրիչին,
Ստեղծի Հայի ապագան:

Հայի ապագան ստեղծւած էր
 Որ գրչով զենքով գործէինք,
 Մեր դատը միշտ պահպանւած էր
 Եթէ միացած գործէինք:

Դժբախտաբար չար նախանձը
 Հայի միջից չվերջացաւ,
 Դրա համար Հայի ցաւերը
 Օրստ օրէ աւելցաւ:

Թող նախանձէ բռնակալը
 Մեր Համերաշխ գործերում,
 Գրիչը, զէնքը թաղաւորէ
 Հայաստանի խորքերում:

(ԲԱՆԻՈՐԻ ԵՐԳԸ)

ՊՐՕՇԱՆԱԼ

Երազ տեսայ թէ զարնւած եմ կուլի մէջ, ու արիւն քամ
 եղած վերքից .
 Կամաց ընկնում . . . դլորւում եմ իմ դիրքից,
 Եւ դրօշակը ցողւած իմ արիւնից, վայր եմ ձգում իմ
 ձեռքից . . .
 Եւ դո՛ւ, քոյրի՛կ, այդ նեղ ժամին վրայ հասար նրան
 խսկոյն փրկեցիր .
 Անբոխի մէջ նորից հպարտ պարզեցիր .
 Տեսայ որ դու կորիւնի պէս խոյալով .
 Զգտում էիր դէպի առաջ, անբոխի հետ, գրոն տալով,
 ա՛հ այնպէս ընկար, ինչպէս եւ ես, հեւալով .

Իսկ դրօշը ներկւեց մեր ջերմ արիւնով .
Ահ ես տեսայ , ի՞նչպէս նորից անվհատ ,
Խիզախ , եռուն ամբոխի մէջ միշտ դրօշը հարաւաւատ .
Ընկերները մի վարկեանում , արնոտ ձեռքիցդ են
առնում .

Նորից կուռի մէջ նետուելով թէ մեռցնում են թէ մեռ-
նում . . .

Եւ դեռ երկար ծածանւում էր մեր դրօշը Մարտական
Քաջի նման մերթ բարձրանում , մերթ ընկնում ,
Իսկ նրա ալ թեւերի մէջ իմ արեան հետ առնական
Տեսնում էի դեռ չ'սառած քո արիւնն էր շողշողում :

Թարգ. Գ. Վիսաիկիւնից

ՆՒԷՐ ԲԱՆՒՈՐԻՆ

Յառաջ , բանւոր , մի վհատիր ,
Նետուիր անվախ գէպի կռիւ ,
Մայր Ռուսաստանը եկ ազատիր ,
Փրկենք մեր կեանքն ու պատիւ :

Թէ պատահի որ մենք մեռնինք
Աքսորում կամ բանտերում ,
Գործն է անյաղթ , այն պիտ թողնենք
Հայ սերունդի սրտերում :

Թող բանտերում մերոնք մաշւէն
Թող գաղէն մեզ կրակով ,
Աքսորավայր թող մեզ քաշէն ,
Պատժէն մահով , տանջանքով :

Թէ պատահի թող մեզ կախեն
Աքսորներում, բանտերում,
Գործնէ անմահ, այն կը թողնենք
Հայ սերունդի սրտերում,

Թարգ. Ռուսերէնից

ԿՈՒՐ ԳԼՅՏՈՒՄ

Ա՛հ Ձեզ մատաղ բանւոր տղերք
Մէ՛կ էլ, մէկ էլ մէկ զա՛րկ տուէք,
Մէկ զարկ տուէք ցարի գահին,
Թող խորտակւի նա՛, հիմնովին :

Միահամուռ մեր ջանքերով
Հերոսների արեան գնով,
Թէև ընկաւ ցարն իր գահից
Չ'խորտակեց նա հիմնովին :

Այժմ էլ նա է մեզ աղաչում,
Որ խնայենք վերջին շնչում,
Գետին ընկած միշտ մռնչում
Աղաչում է, միշտ պաղատում :

Ա՛խ Ձեզ մատաղ բանւոր տղերք
Մէ՛կ էլ, մէկ էլ մէկ զա՛րկ տուէք,
Մէկ զա՛րկ տուէք ցարի գահին,
Թող խորտակւի նա, հիմնովին :

Թարգ. Ռուսերէնից

ՄԵՌԱՆ, Զ'ԿՈՐԱՆ:

Էնչպիսի հերոս ընկերներ մեռան, մեռան չը կորան,
Կրակ էր ցայտում նրանց աչքերից, շանթը շրթունքից •
Երբ խօսում էին ծովանրոխի յետ, վիշտ ու կարիքից,
Վրէժի ցաաման հրով բորբոքաց նոքա բեմ ելան,
Եւ բեմը դարձաւ արիւնով սեղան զոհերով ներկւած:

Այսօր բանտերում, վաղը աքսորում, միւս օրը կա-
խաղան
Խեղդելու համար, դահիճը դաժան թոք էր պատրաս-
տում

Բայց հերոսների շրթերը սեղմած, նզովք չէր լսում,
Բաժակէին ընպում վերածննութեան, սիւներից կախ-
ւած.

Ու հիմը երգում յեղափոխութեան, հպարտ, չը յաղ-
թւած:

Ահ, ազատութեան անպարտ զինւորներ դուք որ ան
խռով

Ներկեցիք փողոց ու գործարաններ, Ձեր տաք ա-
րիւնով •

Նոյն վայրում այս օր ջահիլ ջիւաններ, ըմբոստ շար-
քերով

Ձեր նզովքն են անում, Ձեր թափած արեամբ անում
ու մեռնում

Եւ զերթ անմահներ երթւում Ձեր արեամբ ու հպար-
տանում

Որ դուք հիրաւի, պատւով վեհութեամբ, անմեղ զոհ
դարձաք, մեռա՛ք չը կորա՛ք:

442265

10 1/2

Հեղինակի կողմից լոյս են տեսել հետևեալ գրքերը :

- 1. Մի բաժակ ջուր . (սպառած)
- 2. Ուղքեր են մեր հարստահարողները . 30 կ .
- 3. Մի սպաններ . (Թարգ . Տէր Պ . քահանայից) . 1,50 կ .
- 4. Բախտաւոր և Դժբախտ անձինք . 2 5կ .
- 5. Պատիւ . (սպառած)
- 6. Ազատութեան օգուտները . 35 կ .
- 7. Կովկասի վիճակը . (Թարգ . Ռուսերէնից) . 10 կ .
- 8. Իէպի Սօսիալ Տէմօկրատիայ . 50 կ .
- 9. Հայ հերոսին արշաւանքը . 3 դր .
- 10. Իդէալի Զոհը . 1 1/2 >

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է՝

- 11. Խորտակուած սէր .
- 12. Մի թշուա կեանք .
- 13. Խափուած հայրը (Թատերախաղ)
- 14. Դաւաճան հայրը (Թատերախաղ) Կ. Պոլսոյ կեանքից .

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ՝

- Ի՞նչ է կնոջ վրէժը .
- Ամուսնալուծում . Թատերախաղ .
- Պտոյտ մը Պոլսոյ մէջ .
- Ինտէլիգենացիան Կ . Պոլսում .
- Հայ բիւրոկրատիան .
- Մի կաթիլ արիւն .
- Լ . Տօլստօյի հայրենասիրութիւնը .
- Հայ օրիորդի միթինքը և ճառը Ռուսաստանում .

ԳԻՆ 2 ՂՐՇ .

Դիմել ամէն գրաւաճառներին

637